

BARNAVERNDARSTOFA

Grundvallarreglur í barnaverndarstarfi

- Meginreglur stjórnslu- og barnaverndarlaga og tengsl við mannréttindi

Kl. 09.00 – 10.00

Námskeið fyrir starfsmenn barnaverndarnefnda 1. nóvember 2016

Guðrún Þorleifsdóttir

Heiða Björg Pálmadóttir

lögfræðingar

- Grundvallarsjónarmið í barnavernd og markmið barnaverndar

Meginreglur barnaréttar

- MR barnaréttar að börn búi hjá foreldrum sínum
  - Hagsmunir foreldra og barna fara saman
  - Aðstoða og styðja fjölskylduna til að ná markmiðinu
  - Sáttmáli S.þ. um réttindi barnsins
    - Lögfestur í heild sinni, sbr. lög nr. 19/2013
  - 71. gr. stjkskr. um friðhelgi einkalífs, heimilis og fjölskyldu
  - Barnalög nr. 76/2003
  - Barnaverndarlög nr. 80/2002

Meginreglur barnaverndar

- Hagsmunir barns skulu ávallt vera í fyrirrúmi
- Taka skal tillit til sjónarmiða og óska barna
- Stuðla skal að stöðugleika í uppvexti barna
- Leitast skal við að hafa góða samvinnu við börn og foreldra
- Leitast skal við að hafa góða samvinnu við aðra sem sinna málefnum barna
- Gæta skal samræmis og jafnræðis
- Ávallt skal beita vægustu úrræðum til að ná markmiðum
- Gæta skal fyllsta trúnaðar.

(4. gr. bvl.)

Markmið barnaverndar

- Markmið barnaverndarlaga er að tryggja að börn sem búa við *óviðunandi aðstæður eða börn sem stofna heilsu sinni og þroska í hættu* fái nauðsynlega aðstoð
- Leitast skal við að ná markmiðum laganna með því að:
  - styrkja fjölskyldur í uppeldishlutverki sínu
  - beita úrræðum til verndar einstökum börnum þegar það á við

Tengsl barnaverndar við mannréttindi

Ákvæði úr mannréttindakafla stjórnarskrárinnar

- Kveða á um grunnhugmyndir barnaverndar
- Börnum skal tryggð í lögum sú vernd sem umönnun og velferð þeirra krefst
  - 3. mgr. 76. gr. stjórnarskrárinnar
  - Felur í sér stenfuyfirlýsingu og sækir fyrirmynd sína í 3. gr. Barnasáttmála S.þ.

Ákvæði úr mannréttindakafla stjórnarskrárinnar

- Friðhelgi fjölskyldunnar
  - 1. mgr. 71. gr. stjórnarskrárinnar
  - 2. mgr. 71. gr. stjórnarskrárinnar
    - heimild til takmörkunar vegna réttinda annarra
- Hagur barnsins í fyrirrúmi
  - Ávallt til hliðsjónar við túlkun lagaákvæða er varða börn

Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins

- Samningurinn fullgildur af Íslands hálfu 1992 og lögfestur 2013
- Mörg ákvæði hans komin inn í bvl.
- Mikilvægur í öllu barnaverndarstarfi
- Felur í sér nútímaviðhorf til barna
  - Sjálfstæðir einstaklingar
  - Eigin réttindi
  - Áhersla á *þátttöku*, umhyggju og vernd

- Réttindi barns við málsmeðferð

Réttindi barns við málsmeðferð

- Aðild barns
  - Barn sem náð hefur 15 ára aldri
  - Ef vistun utan heimils með eða án samþykki
  - Umgengni í fóstri eða vistun
  - Við endurskoðun framangreindra ráðstafana
  - Barn þ.a.l. ekki aðili við könnun
  - Í samræmi við Barnasáttmálann

(1. mgr. 46. gr. bvl.)

Réttindi barns við málsmeðferð

- Gefa skal barni kost á að tjá sig um mál sem það varðar
  - Í samræmi við aldur þess og þroska
  - Taka skal réttmætt tillit til skoðana þess
  - *Ávallt* gefa barni kost á að tjá sig við vinnslu máls í samræmi við aldur og þroska
    - Þrátt fyrir að barnið sé ekki aðili

(2. mgr. 46. gr. bvl.)¹²

Réttindi barns við málsmeðferð

- Talsmaður barns
  - Taka *rökstudda* afstöðu til skipan talsmanns
  - Þegar ákvörðun liggur fyrir um að hefja könnun
  - Að jafnaði skal skipa barni talsmann:
    - Vistun utan heimils með eða án samþykkis
    - Forsjársvipting
    - Nema barn njóti aðstoðar lögmanns
  - Hlutverk og hæfi skilgreint í reglugerð

- Meginreglur við málsmeðferð

Uppbygging kerfisins

- Stjórnarskrá lýðveldisins Íslands
- Stjórnsýslulög nr. 37/1993
- Barnaverndarlög nr. 80/2002
  - Reglugerð um málsmeðferð fyrir barnverndarnefndir nr. 56/2004
- Lög um samning Sp. um réttindi barnsins nr. 19/2013
- Ólögfestar grundvallarreglur í stjórnsýslu

Leiðbeiningarskyldan

- Stjórnvaldi er skylt að leiðbeina og aðstoða þá sem til þess leitar um þau málefni á starfssviði þess
- Skyldan helst þó að aðili sé með lögmann
- Heimilt að útbúa staðlaðar leiðbeiningar
  - Veita einstaklingsbundnar leiðbeiningar ef leitað er eftir þeim eða aðili hefur sýnilega þörf fyrir þær
- Veita leiðbeiningar sem eru aðila nauðsynlegar svo hann geti gætt hagsmuna sinna á sem bestan hátt, s.s. um:
  - þær réttarreglur sem reynir á í málinu - hvernig meðferð slíkra mála er venjulega hagað - hvaða gögn aðila ber að leggja fram
    - 40. gr. barnaverndarlaga
- Leiðbeina varðandi misskilning á réttarreglum
- Setja leiðbeiningar fram á hlutlausan hátt
- 20. gr. ssl.
  - Sérstakar leiðbeiningar um rökstuðning ákvörðunar, stjórnarsýslukæru og málshöfðunarfresti

(7. gr. ssl. og 40. gr. bvl.)¹⁶

Málshraði

- Brýnir hagsmunir af því að mál hljóti hraða afgreiðslu hjá stjórnvöldum
- Stundum settur tiltekinn afgreiðslufrestur í lög
  - Könnun máls á að ljúka innan þriggja mánaða
- Skýringa frá því ef málið tefst:
  - Fyrirsjáanlegt að tafir verði á afgreiðslu
  - Ástæður tafanna
  - Hvenær ákvörðunar er að vænta
- Stjórnvöld verða að tryggja að hægt sé að fylgjast með afgreiðslu á erindum sem berast
- Setja tímafresti inn í bréf þegar óskað er eftir gögnum eða upplýsingum

(9. gr. ssl. og 2. mgr. 41. gr. bvl.)

Rannsóknarreglan

- Áður en hægt er að taka ákvörðun þarf að undirbúa það og rannsaka = Könnun barnaverndarmáls
- Markmið rannsóknarreglunnar:
  - Tryggja að stjórnvaldsákvörðanir verði réttar og löglegar
- Sérákvæði í lögum um íþyngjandi rannsóknarheimildir
  - T.d. 43. gr. barnaverndarlaga
- Gæta meðalhófs við rannsókn máls
- Oft hægt að skýra þögn eða aðgerðarleysi aðila honum í óhag
- Staðreyna hvort upplýsingar frá aðila eru réttar
- Takmarka rannsókn máls við það mál sem er til úrlausnar
  - Afla eingöngu upplýsinga sem hafa þýðingu fyrir málið sem er til meðferðar
- Mál rannsakað nægilega þegar þeirra upplýsinga hefur verið aflað sem eru nauðsynlegar til að hægt sé að taka efnislega rétta ákvörðun
- Slakað á kröfum um ítarleika þegar málshraði skiptir mjög miklu

(10. gr. ssl. , 1. mgr. 41. gr. og 43. gr. bvl)

Jafnræðisreglan

- Sambærilegt mál ber að leysa á grundvelli sömu sjónarmiða
- Í jafnræðisreglunni felst ekki að allir eigi heimtingu á því að farið sé með mál þeirra á sama hátt
  - Leysa á úr ósambærilegum málum á ósambærilegan hátt
  - Ekki mismunun ef mismunandi úrlausn í sambærilegum málum ræðst af frambærilegum og lögmætum sjónarmiðum
- Togstreita milli jafnræðisreglunnar og reglunnar um skyldubundið mat
- Ef fleiri en einn aðili í máli – gæta jafnræðis gagnvart þeim

(11. gr. ssl. og 6. mgr. 4. gr. bvl.)

Meðalhófsreglan

- Þungavigtarregla í barnavernd – birtist víða í barnaverndarlögum
1. Efni ákvörðunar sé til þess fallið að ná fram því markmiði sem að er stefnt
    - Stjórnvaldi ber ekki eingöngu að líta til þess markmiðs sem starf þess stefnir að
    - Meðalhófsreglan í sérlögum
      - T.d. 2. mgr. 29. gr. barnaverndarlaga
    - Óheimilt að líta til þess hvort tiltekin niðurstaða leiði til þess að komast megi hjá fyrirhafnarmeiri málsmeðferð þar sem aðilum er búið aukið réttaröryggi
    - Ákvörðun verður að vera fallin til þess að ná því markmiði sem stefnt er að
      - Aldrei má íþyngja almenningi að óþörfu
  2. Velja vægasta úrræðið
    - Velja það úrræði sem vægast er og getur komið að gagni
    - Ef ekki er hægt að sjá fyrir hvaða úrræði muni helst koma að notum
      - Byrja á að grípa til vægari úrræða sem almennt verða talin geta komið að gagni
  3. Hóf í beitingu þess úrræðis sem valið er
    - Litið til hvaða hagsmunir eru í húfi
    - Ekki má ganga lengra en nauðsyn ber til

(12. gr. ssl. og 7. mgr. 4. gr. bvl.)

Andmælaréttur

- Aðili á að eiga kost á því að gæta réttar síns og hagsmuna með því að kynna sér gögn máls, tjá sig um efni máls og framkomnar upplýsingar í því og koma að frekari upplýsingum um málsatvik áður en stjórnvald tekur ákvörðun í málinu
- MR: aðli verður sjálfur að hafa frumkvæðið að því að kynna sér gögn máls og tjá sig nema:
  - Þegar mál byrjar að frumkvæði annars en aðila og hann veit ekki að það er til meðferðar
  - Þegar aðila er ókunnugt um að ný gögn og upplýsingar hafi bæst við í málinu, upplýsingarnar honum í óhag og hafa verulega þýðingu við úrlausn málsins
- OG ef mál varða **verulega fjárhagslega** eða **persónulega hagsmuni** aðila **ber** að veita honum færi á að tjá sig áður en ákvörðun er tekin = Barnaverndarmál

(13. gr. ssl., 1. mgr. 47. gr., 2. mgr. 46. gr. og 3. mgr. 55. gr. bvl.)

Tilkynningarskylda

- Láta aðila vita að málið hans sé til meðferðar
- Forsenda þess að aðili geti kynnt sér gögn máls og tjáð sig um málið
  - Tilkynna ef ný gögn berast sem hafa þýðingu í málinu
  - Nátengt andmælarétti
- Greina aðila frá meðferð málsins svo fljótt sem því verður við komið
  - Engar formkröfur á tilkynningu
  - Tilgreina um hvaða mál er að ræða
- Heimilt er að fresta tilkynningu til foreldra vegna ríkra rannsóknarhagsmuna

(14. gr. ssl. og 4. mgr. 21. gr. bvl.)

Upplýsingaréttur

- Aðili máls á rétt á að kynna sér skjöl og önnur gögn sem varða mál hans
  - Óheftur aðgangur og umráð skjala nauðsynleg til að tryggja að andmælaréttur komi að fullu gagni
- MR: aðili verður sjálfur að biðja um aðgang að gögnum máls nema
  - þegar ný gögn berast sem aðili veit ekki af
  - eða þegar um mjög mikilsverð mál er að ræða = barnaverndarmál
    - T.d. 45. gr. barnaverndarlaga
- Ekki skiptir máli í hvaða formi upplýsingar eru veittar eða hvernig þeirra var aflað
- Ákvörðun um að synja aðila um aðgang að gögnum eða takmarka aðganginn
  - Barnaverndarnefnd verður að úrskurða
  - Hægt að kæra synjun til úrskurðarnefndar velferðarmála
    - Benda á kærueimild og kærufrest

(15. gr. ssl. og 1. mgr. 45. gr. bvl.)

(17. gr. ssl. og 2. mgr. 45. gr. bvl.)

Ólögfestar meginreglur

- Lögætisreglan

Stjórnvöld eru bundin af lögum

1. Ákvarðanir stjórnvalda mega ekki ganga í berhögg við stjórnarskrá, lög, reglugerðir o.s.frv.
2. Ákvarðanir stjórnvalda þurfa að eiga sér heimild í lögum

- Reglan um skyldubundið mat

Þar sem löggjafinn hefur eftirlátið stjórnvöldum mat er stjórnvöldum óheimilt að afnema það

- Heimilt að setja verklagsreglur sem takmarka að einhverju leyti frjálst mat stjórnvalds

- Reglan um málefnaleg sjónarmið

Að baki stjórnvaldsákvörðun verða að liggja málefnaleg sjónarmið

- Ólögætt að byggja á sjónarmiði sem telst ómálefnalegt við úrlausn máls

Að lokum

- Muna: málsmeðferðarreglur stuðla að efnislega réttri niðurstöðu
- Ef í vafa:
  - Hvað segir handbókin?
  - Hvað segja lögin/reglugerðir?
  - Leita ráðgjafar hjá Barnaverndarstofu